

1.01
Prejeto 25. 5. 1999

UDK 329.15(497.4) KPSTO "1948/49"

Nevenka Troha*

Politični položaj v koprskem okraju cone B Slovenskega tržaškega ozemljav prvem letu po objavi resolucije Informbiroja (1948-1949)

IZVLEČEK

V coni B Svobodnega tržaškega ozemlja, ki jo je upravljala Vojaška uprava Jugoslovanske armade skupaj s civilnimi oblastnimi organi, je po objavi resolucije Informbiroja, za razliko od cone A, povsem prevladala struja, ki je podprla KPJ. Tamkajšnji komunisti so nato morali dokazati pravilnost politike KPJ pri gradnji socializma (plansko gospodarstvo, zadruga, razvoj ljudske oblasti).

Cljučne besede: cona B STO, Informbiro, slovensko-italijanski odnosi, tržaško vprašanje

ABSTRACT

THE POLITICAL SITUATION IN THE KOPER DISTRICT, IN ZONE B OF THE FREE TERRITORY OF TRIESTE, IN THE FIRST YEAR AFTER THE ISSUE OF THE COMINFORM RESOLUTION

In Zone B of the Free Territory of Trieste, which was jointly administered by the Military Administration of the Yugoslav Army and the civilian authorities, unlike in Zone A, the political faction supporting the Communist Party of Yugoslavia prevailed after the passing of the Cominform resolution in June 1948. The local Communists strove to prove the appropriateness of the CPY policy in the building of Socialism (planned economy, cooperatives, the development of the people's government)

Key words: Zone B, Free Territory of Trieste; Italo-Slovenian relationships; the Trieste question

Z mirovno pogodbo med zavezniškimi silami in Italijo je bilo za območje Kopskega, Bujšćine in Trsta z okolico ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO) kot posebna državna enota pod varstvom Varnostnega sveta OZN. V skladu z določili začasnega statuta je do imenovanja guvernerja ostalo razdeljeno na dve coni v upravi dveh vojaških uprav - v coni A (Trst z okolico) anglo-

* dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1

ameriške Zavezniške vojaške uprave (ZVU), v coni B (Koprsko in Bujščina) pa Vojaške uprave Jugoslovanske (ljudske) armade (VUJA). Začasna ureditev je ostala vse do 5. oktobra 1954, ko sta bila cona B in manjši del cone A priključena Jugoslaviji, ostali del cone A s Trstom pa Italiji. Upravno-teritorialno je bila cona B do leta 1952 identična z istrskim okrožjem z dvema okrajema, bujskim in koprskim. Referat obravnava politične razmere v koprskem okraju cone B, torej na območju, ki je danes v Republiki Sloveniji.¹

Do mirovne pogodbe je bila VUJA v statusu zavezniške vojaške uprave, ki je upravljala območje med rapalsko mejo in Morganovo črto, ki je bilo še vedno del Italije. Po uveljavitvi mirovne pogodbe 15. septembra 1947, ko je na območju STO prenehala suverenost Italije, pa je VUJA začasno upravljala cono B STO z mandatom Varnostnega sveta OZN. Pri upravljanju območja je bila omejena z mednarodnimi določili, ki jih je vsaj deloma upoštevala in zato ni mogla v celoti uveljaviti ukrepov, ki jih je uvajala t.i. ljudska oblast v FLRJ.²

Po mnenju sekretarja okrožnega komiteja Komunistična partije Svobodnega tržaškega ozemlja (KPSTO) za Istrsko okrožje Julija Beltrama je "imperializem" v coni A uničil "vse demokratične pridobitve ljudske revolucije", vzpostavljene med jugoslovansko zasedbo celotne Julijske krajine maja 1945. Ljudstvo naj bi bilo brezpravna raja, državni aparat pa sredstvo za zatiranje delavskega razreda. V coni B, kjer je VUJA večino pristojnosti prenesla na civilne oblastne organe, ki so delovali na enak način kot oblastni organi v Jugoslaviji, pa naj bi bila "oblast v rokah delovnega ljudstva, ki pod vodstvom delavskega razreda in njegove avantgarde uresničuje ljudsko demokracijo."³ Ljudska oblast je bila "oblast delavcev in kmetov, Italijanov in Slovanov proti izkoriščevalcem in gospodarskim in narodnostnim zatiralcem, proti ostankom fašizma in proti reakciji." Cona B bi morala zato biti zgled ljudskim množicam v coni A in drugje, kako lahko ljudstvo vlada samo in kako se lahko reši kapitalističnega vpliva.⁴

Volitve narodnoosvobodilnih odborov so bile razen v Kopru v coni B izvedene že med vojno ali pa kmalu po njej. Ljudje naj bi svoje predstavnike izvolili svobodno in so zato imeli pravico, da so jih kadarkoli odpoklicali, če ti niso izvajali svojih nalog. Tako so bili iz organov ljudske oblasti postopoma izključeni vsi tisti "elementi, ki so se sicer s prevaro infiltrirali, a so potem delovali proti ljudstvu."⁵

Zaradi njenega posebnega statusa jugoslovanska oblast v coni B ni mogla izvesti nacionalizacije. Je pa v koprskem okraju že decembra 1946 sprejela odlok o ureditvi agrarnih razmerij in razveljavitvi dražb, s katerim so bila zemljišča, ki so jih dotlej obdelovali koloni, zaplenjena. Agrarna reforma, ki je bila zaključena na dan podpisa mirovne pogodbe 10. februarja 1947, naj bi uresničila težnjo "naših delov-

¹ V koprskem okraju je maja 1950 živel 42.656 prebivalcev, Pokrajinski arhiv Koper (dalje PAK), fond (f.). Okrožni komite KPS Koper, šk. 3 (fasc. 107).

² PAK, f. Okrožni odbor SIAU za Istro (dalje OO SIAU), šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

³ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

⁴ Arhiv republike Slovenije, dislocirana enota I (dalje ARS I) I, f. Glavni odbor Komunistične partije Julijske krajine (GOKPJK), ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedatirano, nepodpisano.

⁵ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedatirano, nepodpisano. V njem navajajo tri konkretne primere odstavitve članov ljudskih odborov; PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

nih kmetov po zemlji, ki je šla skozi stoletja ne brez žrtev in krvavih naporov."⁶ Oblast je zaplenila lastnino nemških državljanov in tistih, ki so bili osumljeni sodelovanja z okupatorjem ter fašističnega delovanja (konfiskacija) in začasno upravljala premoženje, ki je ostalo brez lastnika, večinoma zaradi pobega in preselitve (sekvester).⁷ Ta lastnina je postala temelj državnega sektorja gospodarstva. Ob njem je obstajal zadružni sektor z lastnino kmetijskih, konzumnih in obrtnih zadrug. Tudi v coni B so ob nabavno-prodajnih ustanavljali vse več kmetijsko-obdelovalnih zadrug, "zadrug višjega tipa, organiziranih po principu kolektivne obdelave zemlje." Tretji, še vedno najbolj razširjen sektor gospodarstva, je bil privatni. To so bili največ kmetje, obrtniki in tudi del industrije.⁸

Vse gospodarstvo, tudi tisto v privatnih rokah, se je razvijalo v skladu s smernicami ljudske oblasti, ki je uvajala plansko gospodarstvo. Tako so bili vsi sektorji gospodarstva neposredno odvisni od oblasti, ki jih je nadzirala in usmerjala, oskrbovala s surovinami, odkupovala proizvode, določala cene in omejevala dobiček. Uvedli so progresivni davek na dohodek, vezane cene, diferenciacijo živilskih nakaznic, obenem pa povišali obroke na živilske nakaznice ter izboljšali oskrbo vseh življenjskih potrebščin po nižjih enotnih cenah. Sekretar CK KPSTO Branko Babič je oktobra 1949 menil, da so tako delovne množice "vedno bolj občutile sadove ljudske oblasti in so jo bile zato pripravljene braniti. Delovne množice v coni A pa so v ljudski oblasti cone B imele jasno in konkretno perspektivo svoje borbe in svojega cilja."⁹

Ena največjih pridobitev je bila obnova slovenskega in hrvaškega šolstva, obenem pa so ohranili italijanske šole. Odprtih je bilo več dijaških domov, otroških vrtcev, visokošolci so dobili štipendije. A obenem je šolski program imel podobne vsebine kot v Jugoslaviji, čemur so se upirali zlasti italijanski učitelji. Za oblasti je zato postala ključna t.i. defašizacija in demokratizacija italijanskega šolstva.

Politično je t.i. projugoslovanski blok zastopala KPSTO in množične ljudsko-frontne organizacije, ki so delovale pod njenim vodstvom. Delovala je kot enotna stranka za obe coni, a v povsem različni vlogi. Medtem ko je bila v coni A le ena od političnih strank, je bila v coni B monopolna stranka, ki je imela popolno oblast. Ali kot je dejal njen sekretar Branko Babič, partija je bila v coni B na oblasti in "preko nje široke delovne množice, ki jih je Partija vzgajala za upravljanje ljudske oblasti."¹⁰ Dva meseca pred objavo resolucije Informbiroja, aprila 1948, je bilo v istrskem okrožju 1123 članov komunistične partije, od tega v koprskem okraju 656.¹¹

KPSTO je na svojem prvem kongresu konec avgusta 1947 sprejela osnovna programska načela: delavska enotnost, okrepitev povezovanja med mestom in

⁶ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949; Zdenko Čepič: Agrarna reforma in kolonizacija v Sloveniji 1945-1948. Maribor 1995, str. 178-184.

⁷ Nevenka Troha: Oris položaja v koprskem okraju cone B Julijske krajine v letih 1945-1947. Prispevki za novejšo zgodovino, 36, 1996, str. 67-93.

⁸ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949; ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedatirano, nepodpisano.

⁹ ARS I, f. GOKPJK, ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949; PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

¹⁰ ARS I, f. GOKPJK, ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949.

¹¹ PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), statistika članstva KP, 12. 4. 1948. V koprskem okraju je bilo med članstvom 131 žensk, glede na nacionalno strukturo 493 Slovencev, 157 Italijanov in 6 Hrvatov, glede na socialno poreklo 221 delavcev, 230 malih in srednjih kmetov, 44 obrtnikov, 69 uslužbencev, 13 študentov, 54 intelektualcev in 25 gospodinj. 101 član je bil sprejet leta 1945, 134 leta 1946, 296 leta 1947 in 5 leta 1948.

vasjo, slovansko-italijansko bratstvo. Takšna politika naj bi privedla do okrepitve ljudske oblasti in izboljšanja ekonomskih in ostalih pogojev delovnega ljudstva. Na teh osnovah bi partija okrepila svojo vodilno vlogo med množicami in tudi t.i. demokratične sile v STO, kar je bilo zlasti pomembno, če bi STO zaživel. Takrat bi bile namreč izvedene enotne volitve za celotno območje, na katerem pa so zaradi Trsta prevladovali Italijani.¹²

V coni B, kjer so živeli trije narodi in je njihove medsebojne odnose zaznamoval fašizem, je bilo temeljno vprašanje odnos med njimi. Za razliko od proitalijanske propagande, ki je temeljila na trditvah o nacionalnem zatiranju Italijanov v Istri, so vodilni v KPSTO zatrjevali, da je tam nacionalno vprašanje rešeno na osnovi leninizma in stalinizma. Prepovedani sta bili rasna mržnja in nacionalna diskriminacija. V skladu s sprejetimi odloki so bile vse tri narodnosti enakopravne, vsi trije jeziki so bili uradni, v predstavniških organih je bil uveljavljen princip proporcionalnosti.¹³ Ljudska oblast naj bi zagotavljala kulturni razvoj vsem narodom ter pri tem zlasti podpirala "svobodno napredno kulturo". Partija naj bi tudi z vzgojnim delom pregnala ostanke nacionalizma in šovinizma, ki jih med slovenskim prebivalstvom naj ne bi bilo več, med italijanskim prebivalstvom pa so še vedno predstavljali "resno oviro pri poglobljanju in širjenju bratstva in enotnosti vsega našega delovnega ljudstva." Vzrok naj bi bil v fašizmu in v tem, da se je slovenski narod, za razliko od italijanskega, med NOB prekalil in prevzgojil v duhu resničnega internacionalizma.¹⁴

Najpomembnejša množična organizacija je bila Slovansko-italijanska antifašistična unija (SIAU), ki naj bi v coni B ohranila "širokoljudski enotnopolitični značaj" Osvobodilne fronte. Na osnovi t.i. bratstva je izvajala "široko politizacijo množic" za njihovo aktivno sodelovanje pri delu ljudske oblasti, zlasti v "vsakodnevni borbi z ostanki strmoglavljenega razreda kapitalistov in veleposestnikov", pri prostovoljnem delu in v drugih akcijah.¹⁵ V koprskem okraju, ki je imel 29.890 volilnih upravičencev, je bilo aprila 1948 15.433 članov SIAU. V večinsko italijanskih obalnih mestih je bil odstotek članstva bistveno nižji kot v pretežno slovenskem zaledju. V Kopru, ki je imel okrog 4000 volilnih upravičencev, je bilo le 870 članov SIAU, v Piranu od 3250 volilnih upravičencev le 693. Podobno je bilo tudi v delavski Izoli, kjer naj bi bila naklonjenost jugoslovanskim oblastem večja, od 6524 le 1415. V Borštu pa je bilo med 671 volilnimi upravičenci 661 članov SIAU, v Dekanijah od 653 577, v Čezarjih pa je bilo članov SIAU več kot volilnih upravičencev - 1132 na 1047, prav tako v Marezigah - 1148 na 929.¹⁶

Ob partiji, SIAU in drugih množičnih organizacijah so delovali razredni Enotni sindikati (ES), ki so imeli v istrskem okrožju, kjer naj bi delovni človek postajal "zavestni graditelj boljšega življenja", drugačno vlogo kot v "kapitalistični" coni A. V coni B so morali politično pojasnjevati naloge, ki so se zastavljale delavskemu

¹² PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik 3. okrožne konference KPSTO, 12. 12. 1948 ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

¹³ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949. V Istrski okrožni ljudski skupščini je bilo oktobra 1949 65 Slovencev, 41 Italijanov in 41 Hrvatov, v Istrskem okrožnem ljudskem odboru pa 10 Slovencev, 8 Italijanov in 4 Hrvatje.

¹⁴ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ PAK, f. Okrožni odbor OO SIAU za Istro, šk. 4, dopis okrajnega odbora SIAU, komisija za socialni fond, vsem sektorskim odborom SIAU, 8. 4. 1948.

razredu, se boriti proti birokratizmu v upravi, skrbeti za pravilno nagrajevanje, skratka, skrbeti za to, "da so se proizvodne naloge tudi izvršile."¹⁷

V političnem in oblastnem delovanju so se ohranjale medvojne metode dela in način razmišljanja. Tako je bila med najpomembnejšimi nalogami "budnost" in odkrivanje sovražnika = reakcija (ostanki fašizma, veliki kmetje - kulaki, duhovniki) in boj proti njemu, saj naj bi le-ta ves čas poskušal uničiti ljudsko oblast in njene pridobitve (progresivni davek, zadružne domove, zadruga sploh itd.). Pri tem naj bi uporabljal različne oblike boja - od podkupovanja in zastraševanja bivših kolonov do sabotаж, špekulacij in odkritih nastopov proti vsemu, "kar je ustvarilo ljudstvo". Reakcija, ki se je proglašala za čuvarja italijanstva Istre, naj bi poskušala zabrisati razredno osnovo ljudske oblasti in deliti ljudi na narodnostni osnovi. Zatrjevala je, da je oblast v coni B "vsiljena slovanska nacionalistična diktatura." Te trditve so bile po mnenju Julija Beltrama smešne, saj "italijanskega elementa na tem teritoriju ni treba nikomur čuvati niti skrbeti zanj, kajti očuvano in preskrbljeno je od tistega momenta, ko je delovno ljudstvo prevzelo oblast v svoje roke."¹⁸ Tem sovražnikom, ki jih je bilo treba uničiti ali jih vsaj onemogočiti, so se po objavi resolucije Informbiroja konec junija 1948 pridružili dovčerajšnji tovariši, tisti, ki so resolucijo podprli.

Resolucija Informbiroja je v začetku julija 1948 razcepila CK KPSTO. Sprejeti sta bili dve resoluciji, resolucija večine pod vodstvom Vittoria Vidalija, ki je podprla stališča Informbiroja in obsodila KPJ, in resolucija manjšine pod vodstvom dotedanjega sekretarja Branka Babiča, ki se je opredelila za KPJ. Ta resolucija je poudarjala enotnost t.i. množic v STO in je bila proti opredeljevanju, ker naj tega ne bi omogočal poseben položaj območja.¹⁹

Okrožni komite KPSTO za Istro je o obeh resolucijah razpravljal 4. julija 1948, isti dan kot CK, a že po njegovem glasovanju. Sekretar Julij Beltram je poudarjal pravilnost Babičevih stališč, saj naj bi Vidalijeva zahteva za opredeljevanje o trditvah Informbiroja prinašala razdor v partijo in tudi v množične organizacije. Člane komiteja je pozval, naj premislijo in se nato izjavijo za eno ali za drugo resolucijo brez bojazni, da bi jih kdo preganjal. V razpravi so tisti, ki so se opredelili za Vidalijevo resolucijo, poudarjali, da se jim je sicer težko opredeliti, a ker so bili vzgojeni v duhu internacionalizma, morajo sprejeti poziv Informbiroja. Tisti, ki so podprli KPJ, pa so obsojali Vidalija in njegovo ravnanje označevali kot provokacijo, ki jo je podprla tudi reakcija. Obenem so bili prepričani, da bo prišlo do razjasnitve nesporazumov. KPJ je podprlo enajst navzočih, Informbiro pa štirje.²⁰

V naslednjih dneh je bila v coni B sprejeta vrsta resolucij, tako partije kot množičnih organizacij, ki so, kot je dejal Giordano Sorta na 2. kongresu KPSTO, obsodile nacionalistični kominformizem, komunisti pa naj bi se skoraj v celoti

¹⁷ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

¹⁸ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

¹⁹ Na seji CK KPSTO je za Vidalijevo resolucijo glasovalo šest članov, za Babičevo pa štirje, PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik seje OK KPS za Istro, 4. 4. 1948. Več v Nevenka Troha: Resolucija Informbiroja in Svobodno tržaško ozemlje, Prispevki za novejšo zgodovino, 38, 1998, št. 1-2, str. 111-126 (dalje N. Troha, Prispevki 1998).

²⁰ PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik seje OK KPSTO za Istro, 4. 7. 1948. Oktobra 1949 je Branko Babič poudaril, da je pomenila Vidalijeva resolucija prehod na pozicije "najhujšega oportunitizma, likvidatorstva, malomeščanskega nacionalizma, razbijaštva, skratka za odkrit prehod na kontrarevolucionarne pozicije, za kar je resolucija IB nudila vse možnosti," ARS I, f. GOKPJK, ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949.

združili okrog okrožnega partijskega komiteja. Na konferenci KPSTO 29. avgusta 1948 so v sklepih obsodili "obrekovalno gonjo proti novi demokratični Jugoslaviji in ljudski oblasti v coni B."²¹ Člani okrožnega komiteja, ki so glasovali drugače, so se kmalu umaknili v cono A. Julij Beltram je 29. julija sicer zanikal govornice o tem, da je moral Emilio Semilli zbežati, a je obenem poudaril, da je mislil, da bodo lahko ostali ljudje različnih smeri, vendar pa "oni sabotirajo, zato se jih mora odstraniti." Njihovo odstranitev naj bi zahtevalo tudi prebivalstvo.²² Da so bili tisti, ki so bili naklonjeni Informbiroju, izpostavljeni ustrahovanju in pritiskom, priča tudi izjava o dogajanju na festivalu v Izoli, kjer sta Anton Ukmar in Eugenio Laurenti v svojih govorih zastrašila ljudi, "ki so razumeli, da nihče več ne more odpreti ust brez strahu."²³

V dopisu, poslanem 6. julija 1948 okrajnima odboroma SIAU Buje in Koper, je Oskar Venturini poudaril, da hočejo "nekateri, ki niso bili nikoli iskreni, ki jih je pritegnil v naše vrste oportunitizem, ambicija, stremljenje po položajih itd., razkrojiti naše vrste, pljuniti na vse, kar je bilo sveto našim borcem, kar si je narod v krvi priboril."²⁴ Večinoma naj bi Informbiro podprle razne dvomljive osebe, ki naj ne bi bili niti protifašisti, niti privrženci ljudske oblasti. Šele po razcepu so za marsikoga ugotavljali, da je bil slabič, oportunist, ki je bil zaradi slabega dela stalno kritiziran, medtem ko naj bi z njimi ostali "tovariši, ki so bili vedno aktivni" in "najbolj na liniji", ki jih ljudje "najbolj ljubijo". Tako naj bi mnogi oblastni in politični organi, ki so jih vodili frakcionaši, šele po njihovem odhodu delovali učinkovito.²⁵ Za jugoslovansko strujo so bili tisti, ki so podprli Vidalija, agenti italijanske nacional-šovinistične reakcije in kontrarevolucije, sovražniki socializma, ki so skupaj z reakcijo sabotirali proizvodnjo, kar naj bi se kazalo v znižanju produktivnosti in v veliki odsotnosti od dela, in terorizirali prebivalstvo, "ki se še ni otrslo predsodkov iz preteklosti in se še vedno pusti prestrašiti."²⁶ Obenem naj bi medse pritegnili tudi nekaj prevaranih tovarišev, "ki jim ne moremo očitati, da niso pravi antifašisti" in jih je bilo treba ponovno privedi "v naše vrste". Proti frakcionšem se je bilo tako treba odločno boriti in jim ne dopuščati, da se skrivajo za parolami internacionalizma in prijateljstva do Sovjetske zveze. Odločitev naj bi bila enostavna: "Ali si za ljudsko oblast ali proti? Če si proti, si sovražnik ljudske oblasti ne samo v coni B, ampak sploh in s tem sovražnik socializma."²⁷

Do razcepa v vrstah KPSTO je prišlo v večinoma italijanskih obalnih mestih, medtem ko naj bi slovenska okolica povsem podpirala KPJ. V Izoli, kjer so organizirali protestno stavko, in v Piranu so Vidalija podprli tudi nekateri člani okrož-

²¹ ARS I, f. GOKPJK, ae 66, organizacijski referat G. Sorte, 8. 10. 1949.

²² PAK, f. OO SIAU, šk. 4, zapisnik OO SIAU za Istro, 29. 7. 1948; isto, organizacijsko poročilo okrožne konference SIAU, 19. 11. 1948.

²³ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, poročilo o zasedanju okrožnega tajništva SIAŽZ, 17. 8. 1948.

²⁴ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, dopis OO SIAU za Istro okrajnima odboroma SIAU Koper, Buje, 6. 7. 1948.

²⁵ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

²⁶ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 2, zapisnik 2. zasedanja okrožnega odbora SIAU za Istro, 31. 7. 1949.

²⁷ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 2, organizacijsko poročilo na konferenci SIAU, 19. 11. 1948; f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik 3. okrožne konference KP STO, 12. 12. 1948.

nega in okrajnih komitejev.²⁸ Posebej so izpostavili vlogo Giorgia Jakseticha, enega najvidnejših italijanskih komunistov na tem območju, ki naj bi bil dejansko socialdemokrat, ki ni imel pojma, "kako reagira ljudstvo, ko ima v rokah oblast." Jaksetich naj bi bil tudi eden od vodij kampanje o terorju v coni B, ki se je razširila v coni A in s katero so se vidaljevci pridružili protitalijanskim strankam, "imperializmu in lokalni reakciji".²⁹

Zaradi resolucije Informbiroja naj bi se vloga partije v coni B še povečala, saj je morala dokazati pravilnost linije KPJ v prizadevanjih za okrepitev ljudske oblasti, za ekonomske pridobitve in za dvig življenjske ravni.³⁰ Cona B je morala skupaj z Jugoslavijo dokazati, kako se gradi socializem in ob tem tudi podreti iluzije tržaškemu proletariatu, "da je mogoče doseči celo neko komunistično "oblast" tudi v kapitalistični družbi in da za to ni treba niti revolucije, ampak navadne buržuazne volitve."³¹ Ob tem so poudarjali, da je za zmago ljudske oblasti v coni B in v STO sploh odločilna podpora Jugoslavije, ki jo morajo tudi zato braniti.³²

Na konferenci, ki je bila decembra 1948, so sklenili, da si mora partija prizadevati, da se ljudska oblast še okrepi, da se popolnoma izpolni gospodarski načrt, ki je bil osnova za dvig produkcije in za izboljšanje življenjskega standarda, da se okrepi ljudska zakonodaja, poveča boj proti špekulantom in saboterjem. Med najpomembnejšimi nalogami je bila skrb za obdelovalne zadruge, ki naj bi bile "najboljše sredstvo za dvig kmetijske proizvodnje, za boj proti špekulaciji in za dvig standarda v mestu in na vasi". Pomembne naloge so bile povečanje števila članov in še večja skrb za delavski razred ter njegove sindikalne organizacije, za demokratične organizacije delovnega ljudstva, zlasti SIAU, Antifašistično slovansko-italijansko žensko zvezo in Zvezo antifašistične mladine. Potrebno je bilo uvajati pravo kadrovsko politiko in dvigniti lastno članstvo s študijem marksizma leninizma in tako okrepiti ideološko enotnost.³³

Okrožni komite za Istro je izdal razglas za okrepitev vrst in ohranitev enotnosti partije. "To je bila najbolj internacionalistična parola, najbolj protiimperialistična in je preprečila oslabitev ene od mednarodnih točk mirovne fronte... Pri nas v coni B ni bilo provokativnega vprašanja Si za Stalina ali Tita, ampak vprašanje Si za enotnost naših sil v interesu mednarodne fronte miru na čelu s ZSSR? ali proti v interesu imperializma. Na tej osnovi smo ohranili enotnost. Pri nas se odnos med silami napredka in reakcije ni spremenil, še več, se je celo okreplil v našo korist."³⁴

Vodilni v OK KPSTO so ugotavljali, da so vse partijske organizacije v coni B povsem sledile liniji, ki jo je začrtal 1. kongres KPSTO, da se je partijsko članstvo v boju proti reakciji discipliniralo in okreplilo in v odnosu do resolucije IB ohranilo

²⁸ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 2, organizacijsko poročilo na konferenci SIAU, 19. september 1948; f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik 3. okrožne konference KP STO, 12. 12. 1948.

²⁹ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

³⁰ Prav tam, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik seje Okrajnega odbora SIAU Koper, 30. 7. 1948.

³¹ ARS I, f. GOKPJK, ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949.

³² ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

³³ PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik 3. okrožne konference KP STO, 12. 12. 1948.

³⁴ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

potrebno trdnost boja ter pravilno usmerjalo množice. V tem boju je bilo treba zmagati, saj bi poraz pomenil zmago frakcionašev, oportunistov, nedejavnih, nezadovoljnih, tistih, ki niso bili prepričani v linijo partije, vseh, ki so le "pričakovali priložnost, da bi stalen in trd boj nadomestili z bolj lahkim in udobnim," likvidatorjev in agentov imperializma, ki jih je "sovražnik uspel v teh letih infiltrirati v naše vrste."³⁵

Partija naj bi naredila tudi nekaj napak (metode dela, organizacijske pomanjkljivosti, kadrovska politika, vloga množičnih organizacij, vloga celice na vasi, pomanjkljivosti v sindikatih, odnosi med višjimi in nižjimi forumi), ki pa naj bi se jih zavedali in so se proti njim nenehno borili. Ena od obtožb vidalijevcev naj bi bila tudi prevelika navezanost partije na kmeta, ki je bila seveda pogojena s strukturo prebivalstva v Istrskem okrožju.³⁶

Avantgardna partija je v okviru marksistično-leninističnih načel usmerjala tudi delo množičnih organizacij in pri tem ohranjala svoj značaj kadrovske partije. Zato naj bi bil nepravilen očitke vidalijevcev, da se utaplja v njih, prav nasprotno, kominformistični Vidalijski partiji naj bi bile množične organizacije v napoto in jih je zato dosledno likvidirala.³⁷

Razcep je v coni B, čeprav v veliko manjši meri kot v coni A, segel tudi v množične organizacije. Na zasedanju Okrožnega odbora SIAU za Istro 10. julija 1948 je resoluciji naklonjena Loredana Burlini skušala doseči, da o problematiki Informbiroja ne bi razpravljali, ker naj bi to bil partijski problem. Njeno pobudo so odklonili, ker se je odmev dogajanja čutil tudi med ljudmi, med katerimi naj bi krožili razni agitatorji, hkrati pa je bila partija dejanski vodja SIAU. Obenem naj bi bilo dogajanje na območju, kjer so živeli trije narodi in ki je neposredno mejilo na "imperialistične države", še posebno pomembno. V izjavi so VKPb sicer priznali vodilno vlogo, a ob tem poudarili, da ne morejo zatajiti spoštovanja do voditeljev KPJ, "s katerimi nas je povezala trda in krvava borba proti nacifašizmu". Programski cilji SIAU so ostali isti: enotnost, slovansko-italijansko bratstvo, obnova, utrjevanje ljudske oblasti in dvig življenjskih pogojev.³⁸ O resoluciji, s katero so podrli KPJ, so glasovali na seji okrožnega odbora 29. julija. Zanj je glasovalo 13 navzočih, dva sta bila proti, eden se je vzdržal.³⁹

V navodilih okrajnima odboroma SIAU so tiste, ki so hoteli pod parolo "Za Moskvo ali Beograd" namerno vplivati na ljudstvo, označili za največje sovražnike ne samo "naših pridobitev" temveč tudi Informbiroja, VKPb, KPJ in njihovih načel. Zato je morala SIAU v kali zatreti vsak poskus frakcionaštva in cepljenja ter njegove nosilce izločiti. Svojo enotnost naj bi dokazali z delom, nadprodukcijo in vestnostjo, podpirati so morali ljudsko oblast in obnovo dežele, z udarniškim delom povečevati vrednost ljudske imovine, dvigniti število članov SIAU za 10%.⁴⁰ Pomembna je bila okrepitev SIAU kot protiiperialistične fronte in s tem izgradnja delavcev in delovnih množic v zavestne in ponosne graditelje boljše

³⁵ Prav tam.

³⁶ Prav tam.

³⁷ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

³⁸ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik 1. redne seje OO SIAU za Istro, 10. 7. 1948.

³⁹ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik OO SIAU za Istro, 29. 7. 1948.

⁴⁰ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, navodila OO SIAU za Istro okrajnima odboroma SIAU Koper in Buje, 14. 7. 1948; okrožnica OO SIAU za Istro okrajnima komitejema Koper in Buje, 16. 7. 1948.

prihodnosti.⁴¹ Ob tem je bilo pomembna tudi t.i. kulturna izgradnja delovnih ljudi. Sredi leta 1949 je v koprskem okraju delovalo 33 prosvetnih društev s 3266 člani,

13

aktivnih pevskih zborov, 4 godbe in 10 dramskih skupin. V tem letu so imeli 62 kulturnih prireditev, na knjižnih razstavah je bilo prodanih 2236 knjig, imeli so izpopolnjevalne tečaje z 840 tečajniki, tečaj za nepismene je obiskovalo 40 ljudi, organizirali so pevovodski in režiserski tečaj.⁴²

Tudi v SIAU je razkol v koprskem okraju zajel le obalna mesta, torej Italijane. Bil naj bi v veliki meri posledica dezorientacije, saj t.i. italijanskim množicam problematike naj ne bi znali pravilno prikazati, obenem pa so imeli aktivisti premalo zaupanja v "moč ljudskih množic". Eden od dokazov, da se s pravilnim delom lahko pritegne tudi Italijane, naj bi bila navzočnost italijanskih mladincev v delovni brigadi Branko Babič na cesti "bratstva in enotnosti" Beograd - Zagreb.⁴³

Okrožno vodstvo SIAU za Istro je obsodilo sklic izrednega kongresa SIAU, ki ga je v Trstu pripravila Vidalijeva struja, saj naj bi bil popolnoma nepotreben, nepravilen in nesmiseln. Sklenili so, da se ga ne bodo udeležili in da ne priznavajo nikogar, ki bi to hotel storiti v njihovem imenu.⁴⁴ Za januar 1949 so načrtovali volitve v odbore SIAU, ki naj bi, kot je poudarjal organizacijski sekretar Oskar Venturini, bile "odločen odgovor vsem razdiralcem bratstva in enotnosti našega ljudstva". V SIAU naj bi se vključil vsak, ki "priznava enakopravnost naših narodov, kdor priznava bratstvo demokratičnih narodov, kdor je za mir, za gospodarski in kulturni napredek in kdor priznava ljudsko oblast, priborjeno v težki borbi." Izven te enotne fronte naj bi tako ostali le tisti, "ki tega ne priznavajo... Sovražniki vsakega napredka, hlapci kapitalizma in fašizma ne morejo biti vključeni v fronto SIAU in te ljudi bomo videli na dan volitev osamljene in vedeli bomo, kdo so in kam spadajo."⁴⁵

Informbirojevska struja je imela v istrskem okrožju največji vpliv v Enotnih sindikatih. V okrožnem odboru je pet od desetih članov podprlo Vidalija, ki so nato sedež ES spremenili v "glavni štab frakcije" v coni B. Sredi julija 1948 je bila sklicana "na pobudo organizacij v bazi in tudi partije" sindikalna skupščina, ki je izključila Vidalijeve pristaše.⁴⁶ Vodilni v coni B so celo ocenjevali, da je resolucija Informbiroja v ES opravila koristno delo, saj so se lahko znebili "kavarniških revolucionarjev, citatologov, klepetavih govorniških kritikastrov, kot tudi raznih prikritih neiskrenih socijalpatriotov," in tako "ozdravili" ES.⁴⁷

Delegacija iz cone B je hotela na izrednem kongresu ES, ki ga je v Trstu sklicala Vidalijeva struja, predložiti 10.000 podpisov v podporo KPJ, a so jih nagnali, češ da "bodo pometli s trockisti počenši z njihovo delegacijo." Informbirojevci naj bi tako zavestno in hote razbili sindikate v STO in s tem podprli linijo priključitve

⁴¹ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik 2. zasedanja okrožnega odbora SIAU za Istro, 31. 7. 1949; zapisnik seje okrajnega odbora SIAU Koper, 30. 7. 1948.

⁴² PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 1, zapisnik okrajnega plenuma SIAU, verjetno sredi avgusta 1949.

⁴³ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik seje okrajnega odbora SIAU Koper, 30. 7. 1948.

⁴⁴ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 1, zapisnik seje tajništva SIAU, 4. 11. 1948.

⁴⁵ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, dopis OO SIAU za Istro okrajnima odboroma SIAU Koper in Buje, 12. 11. 1948.

⁴⁶ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

⁴⁷ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

Trsta k Italiji. Tako organizaciji v coni B ni preostalo drugega, kot da so postavili samostojno okrožno vodstvo in tako ES v coni B niso bili več del prej enotne organizacije za celotno STO.⁴⁸

Z razkolom v ES je bil povezan tudi razkol v Izoli, ki je bila zaradi številnega delavstva za jugoslovanske oblasti posebno pomembna. Tam je imela Vidalijeva struja največjo podporo in, kot je priznaval Julij Beltram, del ljudi ni več priznaval odlokov ljudske oblasti. Beltrama je zlasti skrbelo, da bi prišlo do narodnostnih cepitev.⁴⁹ Vidalijevci so v Izoli organizirali protestno stavko in sabotirali Festival dela, ki je bil predviden za 25. julij 1948 kot zaključek večmesečnega tekmovanja.⁵⁰ Providalijevih stališč vodstva v Izoli pa naj ne bi delile "množice, niti okolica in še manj delavci v tovarnah," kar naj bi potrjevali izidi volitev v sindikalne odbore v dveh tovarnah Arigini in Ampelea. Volitev, ki naj bi bile svobodne in tajne, se je udeležilo več kot 90% navzočih delavcev in naj bi bile jasen odgovor frakcionašem.⁵¹ Sploh naj bi se položaj v Izoli in tudi v Piranu, "kjer so ti slabotni elementi že prej pripravljali teren in so vse sile usmerili v razcep", kmalu razrešil in sredi septembra 1948 je Beltram že ugotavljal: "Čez kratek čas bomo lahko vključili Izolo v zdrava območja, očiščena frakcionaštva."⁵²

Razcep je zajel tudi okrožni odbor Antifašistične slovansko-italijanske ženske zveze (ASIŽZ). Tudi njen glavni odbor je, podobno kot glavni odbori ostalih množičnih organizacij, podprl Vidalija in izključil vse, ki so bile naprotne. Okrožni odbor za Istro pa je nato izključil tiste, ki so Vidalija podpirale.⁵³ Nova odbora ASIŽZ sta bila izvoljena v Piranu in v Izoli.⁵⁴

V dveh mesecih po objavi resolucije Informbiroja so bili v vodstvih privrženci Informbiroja v coni B zamenjani in je povsem prevladala projugoslovanska struja. Tak razplet je bil pričakovan, saj so jugoslovanske oblasti obvladovale cono B. Njihovo ravnanje se je še zaostriilo, kar je bil tudi odgovor na ravnanje vidalijevcev v coni A. Jugoslovanske oblasti, ki so hotele demonstrativno dokazati pravilnost politike KPJ, so temelj razvoja odtlej videle zlasti v razvoju gospodarstva in ljudske oblasti. Tako so na 2. zasedanju SIAU julija 1949 s ponosom ugotavljali, da so v nekaj letih zgradili več šol kot Italija v petindvajsetih, "obnovili in razširili smo bolnice, obnovili gledališče v Kopru, ustanovili radio, gradimo 20 združnih domov. Imamo 11 proizvodnih zadrug in 30 drugih."⁵⁵ Gospodarski načrt za leto 1949 je predvideval dvig proizvodnje, povečanje delavnosti, elektrifikacijo vasi, večje investicije v obnovo turizma, ustanavljanje komunalnih podjetij, večjo pomoč združništvu, graditev združnih domov in dokončanje obnove.⁵⁶

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik seje tajništva OO SIAU, 21. 7. 1948.

⁵⁰ PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 2 (fasc. 109), zapisnik 3. okrožne konference KPSTO, 12. 12. 1948; f. OO SIAU za Istro, šk. 4, organizacijsko poročilo na konferenci SIAU, 19. 10. 1948.

⁵¹ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedat., nepodpisano.

⁵² PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, organizacijsko poročilo na konferenci SIAU, 19. 9. 1948.

⁵³ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, poročilo o zasedanju okrožnega tajništva SIAŽZ, 17. 8. 1948.

⁵⁴ ARS I, f. GOKPJK, ae 66, organizacijski referat G. Sorte, 8. oktober 1949; ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949.

⁵⁵ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 1, zapisnik 2. zasedanja OO SIAU za Istro, 31. 7. 1949.

⁵⁶ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

Gospodarska politika je predvidevala najširšo mobilizacijo delovnih ljudi ter vseh produkcijskih sredstev, da bi delovnim ljudem ustvarila lepše življenje in jih dvignila na višjo kulturno stopnjo. Julij Beltram je poudarjal: "Toliko višje je poslanstvo te oblasti, ki jo vodi delavski razred in njena avantgarda, ker tu žive ljudje treh narodnosti in je vprašanje sožitja med temi narodnostmi lahko uredila samo taka oblast, ki preprečuje, da škodljivi elementi hujskajo na razdor med njimi in na sovraštvo. Ljudje, ki vztrajajo na teh raznih pozicijah šovinizma in nacionalizma, te oblast po zakonu preganja in s tem briše one temeljne razlike, na katerih gradi buržoazija načrte svoje osvajalne politike. To lahko stori samo revolucionarna oblast v rokah delovnega ljudstva."⁵⁷

Temelji gospodarske politike so bili postavljeni že pred Informburojem in se je ta le nadaljevala in na nekaterih področjih, zlasti tam, kjer so hoteli dokazati svojo komunistično pravovernost, zaostrovala. Takšno področje je bilo predvsem zadružništvo.⁵⁸ Davki so bili razumljeni ne le kot gospodarski, ampak kot politični instrument omejevanja dobička. SIAU je morala organizirati javne razprave po posameznih krajevnih ljudskih odborih za odmero neposrednih davkov in na njih pravilno oceniti posameznega davkoplačevalca. Plačilo davkov je postalo tudi sredstvo boja proti špekulantom, kulakom in vsem ostalim "ki imajo, pa ne dajo". Brez sodelovanja SIAU tudi ni bilo mogoče izvesti "pobijanje špekulacije", zlasti tiste, ki naj bi jo vršili oni, ki so dnevno odhajali v Trst na delo, pa tudi domači politični špekulanti, "ki po navodilih frakcionaša Vidalija in njegovih agentov delujejo proti ljudski oblasti."⁵⁹

Ena od oblik dviga gospodarstva je bilo prostovoljno delo. V ta namen so organizirali vrsto tekmovanj. Od 15. avgusta 1948 je potekalo dvomesečno tekmovanje, v okviru katerega je bila predvidena gradnja zadružnih domov, tekmovanje pa je imelo tudi nalogo dvigniti duha zadružništva med ljudmi, dvigniti interes za domače gospodarsko vprašanje in lokalno gospodarsko osamosvojitvev, organizacijo štednje, dvigniti kulturni in prosvetni nivo, okrepiti in utrditi bratstvo in enotnost. Delo je bilo organizirano v skupinah do 20 ljudi, ki so vodile poseben grafikon opravljenega. Vsi odbori in organizacije, kakor tudi delovni kolektivi, so si napovedovali tekmovanje pisno in to objavili v časopisu. Pri gradnji zadružnih domov so tekmovali za pridobitev naslovov: Prvi zadružni dom; Zadružni dom Istra; Zadružni dom bratstva in edinstva. V gospodarstvu in zadružništvu so tekmovali tudi v tem, kdo bo prvi pobral zaostale davke, kdo bo prvi izvedel obvezen odkup žita, kdo bo prvi prekoračil obvezno oddajo. Na področju prosvete so tekmovali v pripravi akademije za otvoritev zadružnega doma, šole itd., organiziranju tečaja za nepismene, organizaciji roditeljskih svetov.⁶⁰ Do 10. septembra je sodelovalo 10.166 udeležencev z 99.196 delovnimi urami v vrednosti 5.554.976 lir. Popravljenih je bilo 130 km cest, odprto spominsko obeležje, izdelana dva vodnjaka in popravljenih sedem hiš. Najbolj aktivni so bili v Šmarjah, Vanganelu in Kortah. Prostovoljnega dela so se udeležili tudi mnogi, ki niso bili člani SIAU.⁶¹

⁵⁷ Prav tam.

⁵⁸ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, zapisnik okrožne konference SIAU, 19. 11. 1948.

⁵⁹ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 1, zapisnik okrajnega plenuma SIAU, verjetno sredi avgusta 1949.

⁶⁰ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, predlog načrta za dvomesečno tekmovanje "Za obnovo, napredek in bratstvo" od 15. avgusta do 15. oktobra 1948, Koper, 30. 7. 1948.

⁶¹ PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 4, organizacijsko poročilo na konferenci SIAU, 19. 9. 1948.

Okrajni odbor SIAU se je v letu 1949 obvezal, da bodo organizirali ljudi, ki naj bi izvedli 564.762 ur prostovoljnega dela. Do srede avgusta je bilo izvršenih 196.013 ur in to v prvomajskem tekmovanju 96.346 ur, v tekmovanju "Za Tita" 43.360 in v tromesečnem tekmovanju za gradnjo združnih domov 56.307 ur. Tako so v sedmih mesecih in pol izvedli le 34,7% celoletnega načrta ali 55,3% tekočega.⁶² Kljub aktivizaciji pa naj bi se ohranjalo sektaštvo, saj za udarniško delo niso znali pritegniti domačinov iz mest, niti niso znali nastopiti proti špekulacijam reakcije.⁶³

V coni B naj bi se s pomočjo zavestnega faktorja - komunistične partije delavski razred posluževal svoje oblasti, da je "s silo in nasiljem, če je treba", zatiral in zatrl "svojega stoletnega zatiralca in eksploatorja". Nepodpisani avtor poročila o položaju v coni B je poudarjal, da je bil teror v coni B "samo v tem smislu in če se o tem nasilju govori, potem se tudi mi strinjamo, namreč da delavski razred na oblasti preprečuje špekulantom, izkoriščevalcem in zatiralcem, da bi se ponovno dokopali do oblasti in s tem iztrgali iz rok delavskemu razredu glavno pridobitev narodnoosvobodilne borbe - oblast. Našo resnico pa so kominformistični tisk in kominform potvarili. Oni zavestno klevetajo našo cono in naše ljudstvo z namenom, da opravičijo lastni oportunistični in dosežejo nepoštene kontrarevolucionarne namene."⁶⁴ Vsaka akcija ljudske oblasti, vsak dekret naj bi bil udarec reakciji, med katero so sedaj sodili tudi vidalijevci, izkoriščanju človeka, udarec razrednemu sovražniku.⁶⁵

Ljudske oblasti, ki je bila grajena na načelih enotnosti zakonodajne, izvršne in sodne oblasti in v okviru katere so njeni voljeni predstavniki odgovarjali za svoje delo volilcem, "ki so jih lahko vsak čas odpoklicali, če niso izpolnjevali svojih dolžnosti", naj ne bi bilo mogoče proglašati za oblast "nacionalistične klike", ki vrši "teror" nad komunisti in "preganja Italijane", kot so zatrjevali vidalijevci. Tako je lahko trdila le "imperialistična reakcija,... da pa to govorijo oni, ki se proglašajo za dosledne marxiste in internacionaliste in sicer potem, ko so več let do neba hvalili to in tako oblast (in to je bilo pravilno), tega ne moremo razumeti in upravičeno trdimo, da so na tem špekulacije in nepošteni nameni. Ali morejo komunisti proglašati laž za resnico? Ne morejo in ne smejo."⁶⁶ Njihova kampanja tako ni bila nič drugega kot "podpora konzervativnim, protisocialističnim in reakcionarnim elementom, ki bi hoteli zavirati izgradnjo socializma in katere je treba v interesu socializma razbiti in uničiti. Torej kulake, špekulante, saboterje, protisocialistične in kontrarevolucionarne elemente se je hotelo prikazati kot jugoslovanske zdrave sile in žrtve Titovega policijskega terorja."⁶⁷

Informbirojevska struja, t.i. frakcionaši, ki so uspeli porušiti enotnost partije v coni A, naj bi v coni B tako doživeli popoln neuspeh. Po mnenju organizacijskega sekretarja partije Giordana Sorte je na to najbolj vplivalo dejstvo, da je bila tam ljudska oblast in "da so si komunisti kot avantgarda delavcev pridobili izkušenj pri

⁶² PAK, f. OO SIAU za Istro, šk. 1, zapisnik okrajnega plenuma SIAU, verjetno sredi avgusta 1949.

⁶³ PAK, f. Okrožni komite KPS Koper, šk. 3 (fasc. 107), zapisnik seje OK KPSTO za Istro, 7. 4. 1949.

⁶⁴ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

⁶⁵ ARS I, f. GOKPJK, ae 322, referat Položaj v coni B po resoluciji Informbiroja, nedatirano, nepodpisano.

⁶⁶ PAK, f. OO SIAU, šk. 1, J. Beltram: Delo partije v Istrskem okrožju, 8. 10. 1949.

⁶⁷ ARS I, f. GOKPJK, ae 65, politični referat B. Babiča, 8. 10. 1949.

izvajanju oblasti, tako da frakcionašem z njihovo demagogijo in pustolovstvom ni moglo uspeti, da bi napravili kako resnejšo vrzel v Partiji in še manj v drugih organizacijah."⁶⁸

V coni A je po razcepu zaradi resolucije Informbiroja ostalo le 500 od okrog 4000 članov partije.⁶⁹ Drugačna je bila slika v coni B, kjer se je partijsko članstvo celo povečalo, se je pa bistveno spremenila njihova nacionalna struktura. Tako je bilo nekaj manj kot dve leti po objavi resolucije IB, aprila 1950, v koprskem okraju 1089 članov partije, torej 433 več kot aprila 1948. Med njimi je bilo kar 963 Slovencev (88,4%, aprila 1948 75,1%), le 83 Italijanov (7,6%, aprila 1948 23,9%), 24 Hrvatov in eden ostali. Glede na socialno strukturo je bilo 412 delavcev, 434 kmetov ter 243 drugih. Kandidatov partije je bilo 305, med njimi 256 Slovencev, 36 Italijanov in 13 Hrvatov.⁷⁰

Za razliko od cone A, kjer je SIAU prešla popolnoma pod Vidalijev vpliv, se je v coni B povečevalo tudi število članov SIAU. Navajam podatke o številu članstva in o udeležbi na volitvah v letih 1949/50 in 1950/51⁷¹

število	1949/50	1950/51
število volilnih upravičencev	28.428	28.715
število članov SIAU	14.563	25.751
%	51,1	89,7
volilo članov SIAU	13.360	25.474
%	91,7	98,93
volilnih upr. v mestih	13.072	13.188
članov SIAU v mestih	2.528	11.196
%	19,2	84,9
volil. upr. na podeželju	15.410	15.533
članov SIAU na podeželju	12.055	14.582
%	78,1	93,9
mestnih odborov	3	3
krajevnih odborov	18	20
vaških odborov	69	68
odborov osn. org. v mestu	9	37
skupno osnov. org.	78	105
članov okrajnega odbora	115	222

Nevenka Troha

THE POLITICAL SITUATION IN THE KOPER DISTRICT, IN ZONE B OF THE FREE TERRITORY OF TRIESTE, IN THE FIRST YEAR AFTER THE PASSING OF THE COMINFORM RESOLUTION

⁶⁸ ARS I; f. GO KPJK, ae 66, organizacijski referat G. Sorte, 8. 10. 1949.

⁶⁹ N. Troha, Prispevki 1998, str. 115. Oktobra 1950 je bilo v t.i. Babičevi KPSTO 359 članov in 68 kandidatov, med njimi 91% Slovencev, prav tam.

⁷⁰ PAK, f. Okrožni komite KPS, šk. 3 (fasc. 107), mesečno poročilo o članstvu partije za april 1950, 26. 4. 1950.

⁷¹ PAK, f. OO SIAU z Istro, šk. 24, letno poročilo okrajnega odbora LF (SIAU), 18. 12. 1951.

S u m m a r y

Pending the nomination of a governor, Zone B of the Free Territory of Trieste (FTT) was administered by the Military Administration of the Yugoslav Army (MAYA), in accordance with the provisional statutes. As the MAYA was bound by international laws, it could not fully implement the measures introduced by the so-called people's government of the Federal People's Republic of Yugoslavia. Until 1952, Zone B was administratively and territorially identical to the Province of Istria with the Buje and Koper Districts. The MAYA delegated most of its powers to the civilian administrative bodies that operated in the same way as those in Yugoslavia. In Zone B, the power was supposed to be in the hands of the working people, i.e. the Communist Party as its vanguard. Zone was to become a role model for the working-class masses in Zone A and elsewhere.

Apart from the private sector, the state and the cooperative sectors with agricultural and trade cooperatives developed in Zone B. The entire economy was developed under the directives of the people's government which introduced a planned economy. One of the greatest achievements of the new authorities was the restoration of the Slovenian and Croatian school system. The Italian schools were retained. Several student boarding schools and nurseries were opened and scholarships for university students secured. The school curriculum was very similar in contents to the one used in Yugoslavia, which provoked opposition, especially among the Italian teachers.

The pro-Yugoslav faction in the Free Territory of Trieste was represented by the Communist Party of the Free Territory of Trieste (CPFTT) and related mass organisations (Italo-Slovenian Anti-Fascist Union, Trade Unions, youth, women and veteran organisations). Whereas, in Zone A, the CPFTT was only one of many political parties, it had the monopoly and total power in Zone B. Its main programme objectives were workers' unity, the strengthening of links between urban and rural areas, and the brotherhood of Slavs and Italians. Such a policy was supposed to strengthen the people's government and improve the economic and other living conditions of the working people. The CPFTT leadership countered the allegations by the pro-Italian propaganda, that the Italians were politically repressed in Zone B, by claiming that the national question had been solved there and that the new legislation guaranteed equal rights to all the nationalities.

The authorities preserved wartime methods and mentality in their political and governing activity. Among their most important tasks was "vigilance", the detection of the enemy, i.e. reactionary forces (the remnants of fascism, great farmers - kulaks, priests) and struggle against them. These were, allegedly, a constant threat to the people's government and its achievements. After the Cominform passed a resolution against the Communist Party of Yugoslavia (CPY), at the end of June 1948, the "yesterday's comrades" who endorsed the resolution were added to the list of enemies.

In the beginning of July 1948, the Cominform resolution caused a split within the Central Committee of the CPFTT, the majority of which endorsed the resolution, thereby joining in its condemnation of the CPY. The CPFTT in Zone A was thus split into two factions. The Provincial Committee of the CPFTT for Istria, in its turn, discussed both resolutions on July 4, 1948, and, unlike the Central Committee, with eleven votes against four supported the CPY. The four Committee members, who sided with the Cominform, were soon after moved to Zone A. In the days that followed, a series of resolutions supporting the CPY were passed by the Party and other mass organisations in Zone B.

In spite of the heavy prevalence of the pro-Yugoslav faction in Zone B, there was a major rift in the ranks of the CPFTT in the coastal towns with predominantly Italian population. This division reached other mass organisations, especially the Trade Unions. According to the Party leadership, those who supported the Cominform were by and large weak and dubious individuals, opportunists who were neither anti-fascist nor for the people's government, the agents of the Italian nationalist and chauvinistic reaction and counter-revolution, the enemies of Socialism... Among these were supposedly also some who had been deceived and had to be gained back.

Within two months after the passing of the resolution, the sympathizers of the Cominform in the leadership in Zone B were replaced and the pro-Yugoslav current prevailed entirely. Such an outcome was expected, given that Zone B was controlled by the Yugoslav authorities. These further stepped up their measures in response to the activities of the pro-Cominform faction in Zone A. As a result of the Cominform resolution, the role of the Communist Party in Zone B only increased, as it felt compelled to prove the appropriateness of the CPY policy in the strengthening of the people's government, economic development and the improvement of living conditions. Zone B, together with Yugoslavia, was to be an example of how Socialism should be built. This was to be shown, above all, by realising the economic plan, strengthening the people's legislation and increasing the membership in mass organisations. This struggle was to be won at all costs, as failing to do so would mean the triumph of

factionalists, opportunists, liquidators and agents of imperialism as well as those who were passive, discontented and unconvinced about the Party policy.